

A szolnoki Damjanich János Múzeum néprajzi gyűjteménye

A néprajzi gyűjtemény alakulása

Bár a Szolnoki Városi Könyvtári és Múzeum Egyesületnek (a múzeum előzményének) már a két világháború közötti időszakban is volt néprajzi tárgygyűjteménye, ez az anyag csaknem teljes mértékben elpusztult. Az említett időszak dr. Balogh Béla által fogalmazott jelentéseiből az derül ki, hogy 1934 és 1941 között összesen 55 darab néprajzi jellegű tárggyal gyarapodott a gyűjtemény. Sajnos nyilvántartásunk – egyetlen, ám hitelességében megkérdőjelezhető eset kivételével – semmit nem árul el e tárgyak sorsáról. A kivételes tárgy egy szűrcsat, amelyet 1966-ban a következő megjegyzés kíséretében leltároztak be: “A múzeum régi tárgya, adat nélkül. Jászsági eredetű.”

Mivel a múzeumi gyűjteménybe került tárgyak szakszerű elhelyezéséről, raktározásáról 1955-ig egyáltalán nem beszélhetünk, ebből is adódik, hogy többszáz éves tárgyakkal nem dicsekedhetünk, ám a gyűjteményünk éppen ezért is sajátos. Az 1950-es évek közepén Szolnok megyét erősen érintette a tanyák erőszakos felszámolása, amelynek egyenes következménye volt a korábban nélkülözhetetlen munkaeszközök, gazdasági felszerelések tömeges fölöslegessé válása. Erősítette ezt a tendenciát a falvakból városokba költözés is. E tények figyelembe vétele mellett már nem meglepő, hogy a Damjanich Múzeum néprajzi tárgygyűjteményének első darabjai a szolnoki, törökszentmiklósi, mezőtúri MÉH-telepekről bekerülve váltak műtárgyakká. Ezek a tárgyak vaseszközök, egy-egy műhely (kádár-, szűcs-, kovács-, kékfestő-, kalaposműhely) szerszámai, apróbb eszközei. Az 1960-as évek közepén kezdődhetett meg a nem leletmentésszerű, hanem célirányos, szakmai igényeknek megfelelő gyűjtés, mégpedig az aktuális tudományos kutatómunkához igazítva. A komplexitás igényének megfelelően 1970-ben Szabó László Túrkevén özv. Balogh Kálmánnétól megvásárolta tanyai gazdaságának teljes felszerelését. Nagyon sok néprajzi tárgy múzeumba kerülése köszönhető a Szolnok Megye Néprajzi Atlasza munkálatainak, amely során a megyebeli néprajzosok, mintegy “mellékesen” adatokon kívül tárgyakat is gyűjtöttek a múzeum számára. Rendkívüli népművészeti értéket képvisel az 1970-es években a karcagi dr. Sánta Józseftől megvásárolt

kunsági bútoregyüttes. Fontos tárgye gyűttes került a gyűjteménybe ajándékozás útján is. Csete Balázs jászkiséri tanár 1953-ban a múzeumnak ajándékozta páratlan értékű gyermekjáték-gyűjteményét, amelynek darabjait tanítványai készítették. Később, 1985-ben pedig már a múzeum írt ki gyermekjátékkészítő-pályázatot, s az erre beérkezett anyaggal kiegészítve a Damjanich Múzeum országos szinten is értékes és nagy játékgyűjteményre tett szert. Az Alföldi Fazekas Triennálék díjazottjainak munkáiról szintén elmondható, hogy háromévente jellegzetes, nagyon jól adatolt, változatos stílusú darabokkal gyarapították a kerámiagyűjteményt. Az 1980-as évek elejétől arra is mód nyílt, hogy a múzeum magángyűjtőktől vásároljon, olykor egész sok darabból álló tárgye gyűttese ket (műhelyfelszerelést, teljes hagyatékot). Az 1990-es évektől a gyarapodás mértéke szinte a nullára csökkent, elsősorban az anyagi lehetőségek beszűkülése miatt. Az ekkor kezdődő, máig tartó időszakban Szabó László és Gulyás Éva néprajzkutatók jóvoltából egyetlen hatalmas tárgye gyűttes került be – nem a néprajzi, hanem - a történeti gyűjteménybe: egy szolnoki lakás teljes berendezése. Ez a szolnoki múzeumra már az 1960-as években jellemző tendencia napjaink néprajzi muzeológiájában az egyre hangsúlyosabb jelenkutatásnak felel meg.

Ma a Damjanich Múzeum néprajzi leltárkönyvei 14 622 tárgyat számlálnak. A tárgyak egy része tematikus beosztású raktárban: textil- és kerámiaraktárban van. Nagyobb részük a volt szovjet laktanya épületében, a Sebestyén körúton kapott helyet (4-5 költöztetés után), amely jelenleg zajló felújítása után remélhetőleg egy, a muzeológiai szabványnak maximálisan megfelelő, korszerű, a tárgyak szempontjából optimális raktár lesz.

Időszaki kiállításaink

A szolnoki múzeumépület 1996-ig mostohának bátran nevezhető sorsa hosszú ideig a minimálisra szűkítette a kiállítási lehetőségeket, hiszen a több évtizedig tartó épületfelújítás miatt a kiállításoknak - a Szolnoki Galéria épületén kívül - szinte nem volt terük. Ennek ellenére az 1970-es évektől a múzeum néprajzosai jónéhány olyan kiállítást készítettek, amellyel országos, sőt olykor nemzetközi hírnevet szereztek az intézménynek. Már az 1970-es évek előtt, 1968-ban megnyílt a "Gyerme kkor" c., első jelentősebb kiállítás.

1975 augusztusában kezdődött meg a népművészeti tematikájú kiállítások laza sora, elsőként a szolnoki Galéria emeletén. 1978-ban "Szolnok megye népművészete" címmel a Galéria épülete volt egy olyan vándorkiállítás első állomása, amelynek útja később, de még abban az évben Észtország három városába vezetett. 1981-ben a szolnoki Galériában ugyanez a téma már tematikus feldolgozásban került a látogatók elé, a szolnoki népviselet, majd a szolnok megyei guzsalyok és rokkák, a népi hímzések, illetve népi bútorok kerültek bemutatásra. Sajnos a tematikus kiállításokat a Galéria bezárása ekkor felfüggesztette, azonban ugyanebben az évben a népművészeti tárlatot bemutatták Mezőtúron, Kiskunfélegyházán, Kecskeméten és Kunszentmártonban. 1984-ben ugyanez a téma Kozma Károly fotóin keresztül került a

közönség elé. 1988-ban Szabó László vezetésével, főként a Damjanich Múzeum anyagára alapozva elkészült a korábbi kutatások eredményeit összegző "Szolnok megye tájainak népművészete" c. kiállítás, amelyet először Vácott, majd Párizsban és Lyonban mutattak be. (Alapjául a "Szolnok megye népművészete" c. kötet szolgált.) Végül ezt az anyagot 1996-ban Rihimäki-ben, Finnországban láthatták az érdeklődők.

A Szolnok Megye Néprajzi Atlaszához kapcsolódó kutatások Jászdózsán olyan kiváló eredményekkel jártak, hogy annak anyagát a Jászdózsa és a palócság kötet mellett 1973-ban az "SZMNA és Jászdózsa" címmel kiállításon is bemutatták a Galéria épületében.

1974-ben a Damjanich János Múzeum anyagából Szabó László és Gulyás Éva a zánkai úttörőtáborban a népi gyermekjátékokat tárták a közönség elé. Még ugyanebben az évben a kisújszállási városházán mutatták be a "Kisújszállás története és néprajza", s a Galériában a "Tanyai gazdaság a századfordulón" kiállításokat. Utóbbi a túrkevei Dani-Szabó gazdaság teljes eszközkészletét vonultatta fel.

1976-ban szintén a Galéria épülete adott otthont a "Lakodalmi szokások Szolnok megyében" kiállításnak.

A következő esztendőben a múzeum néprajzosai két kiállítást rendeztek. A mezőtúri Galériában a "Mezőtúr története és néprajza", míg a szolnoki Galériában a "Szolnok város kisipara" volt látható a város 900 éves évfordulója alkalmából.

Gulyás Éva és Szabó László kezdeményezésére 1979-ben a Damjanich Múzeumban rendezték meg az Alföldi Fazekas Triennálét, mely rendezvény mai napig tartó sorozatot indított el, s ennek keretében az ország különböző területein élő és alkotó kortárs fazekasok mutatkozhatnak be. A pályázat és kiállítás szervezését és lebonyolítását a későbbiekben a megye két jeles fazekasközpontja, Mezőtúr és Karcag felváltva vállalta, vállalja ma is.

1982-ben a mezőtúri Galériában kapott helyet a "Mezőtúr fazekassága", majd egy évvel később egy állandó kerámatörténeti kiállítás nyílt "Mezőtúri kerámia" néven a Turi Fazekas Múzeumban.

2000. szeptember 15-én nyílt meg az időszaki kiállítások sorában legnagyobb vállalkozásként számon tartott "Ezer év a Tisza mentén" c. milleniumi tárlat, tekintélyes néprajzi résszel. A Szolnoki Galériában egy évig látogatható kiállítás kísérőjeként egy vaskos tanulmánykötet is készült, "*A Tiszavölgy: fajtánk bölcsője*. Ezer év a Tisza mentén" címmel.

2000. január 21-én "A vallásos élet tárgyai" témakörben Gulyás Éva és Sári Zsolt rendezett konferenciát és kiállítást.

Utolsó időszaki kiállításunkat "Erotika a népi kultúrában" címmel Benedek Csaba rendezte, mely 2003. október 16-án nyílt meg a múzeumban s vele egy időben azonos című konferencia zajlott nemzetközi kutatók részvételével.

Tabáni tájház

A Zagyva partján található Tabán egyik legrégebbi városrésze Szolnoknak. Neve oszmán-török eredetű s eredetileg tímárműhely jelentéssel bírt, bár konkrét adatokkal arra vonatkozólag, hogy ott dolgoztak volna tímárok, nem rendelkezünk. Az itteni lakosság főként halászatból és a tutajok ki-be rakodásából tartotta fenn magát. Zegzugos utcái, zsúfolt, jellegzetes házai miatt a Szolnoki Művésztelep alkotóinak kedvelt témái közé tartozott. Az 1960-as években építési tilalmat rendeltek el itt, melynek következtében részben elnéptelenedett ill. házainak állaga rendkívül leromlott. Nagy tervek születtek megmentésére (Tabán-történeti kiállítás, a legszebb épületek gondozása, tájház létesítése), melyből kizárólag egy tájház felújítása és berendezése valósult meg 1992-ben, dr. Gulyás Éva szakmai irányításával. A tájház a XX. század elején vályogtéglából épült, kétosztatú (szoba-konyha), utólagosan hozzátoldott tornáccal.

Cseréptetős, földpadlós, homlokzatának két ablakával néz az utcára. Berendezésében a XX. század 30-as éveit tükrözi, így erősen a paraszti polgárosodás hatását mutatja. A ház utolsó lakója Kovács Sándor halász volt, így mind a berendezésben, mind az udvaron a mesterség kellékei is láthatók (ladik a fészerben, hálójavító eszközök a konyhában). A konyhában látható s *pórhelt*

-et egy tabáni lakos készíttette feleségének, gyönyörű tulipános rézvasalásokat téve a tűzhely ajtajaira. A szoba párhuzamos elrendezésű, az ablak előtt középen asztal fakanapéval s székekkel, míg egyik oldalon ágy, sublót, másikon kétajtós ruhásszekrény és faragott láda látható. A falakon szentképek, szenteltvíztartó, feszület árulkodik a lakók katolikus vallásáról.

Állandó kiállításaink

1, Mesterségek művészete, 2, Népélet a Közép-Tisza vidéken

A Damjanich János Múzeum állandó néprajzi kiállítása két részből tevődik össze, melyek 1997-ben nyíltak. Az első a paraszti kultúrában jelentős helyet foglaló, különböző használati tárgyakat készítő mesterségeket mutatja be, míg a második a Közép-Tisza vidék életéből ragadja ki a legfontosabb s legjellemzőbb pillanatokat.

1, A paraszti háztartásokban már igen korán (XVII-XVIII. század) megjelentek a különböző kézművesek ill. céhek által készített használati tárgyak. A mesteremberek nem kizárólag a nemesek környezetét elégítették ki, nem csak a szabadalmas területek lakosságát látták el edényekkel, viselettel, hanem a nép igényeit is figyelembe vették s nekik is készítettek használati tárgyakat. Esetükben csak akkor kerül befogadásra egy-egy új motívum, tárgy, ha a paraszti ízlésvilággal találkozik. Kiváló példát szolgáltat erre is, arra is a kiállított mezőtúri fazekasműhely és a mezőtúri kerámia stílusának változása mellett a szecesszióba hajló Badár Balázs kerámiák balkáni formája és motívumai (ez utóbbiból sosem lettek népi edények). A fazekasmesterség mellett a szűcsipar emlékanyaga is megtekinthető Kunszentmártonból és Mezőtúrról illetve egy polgárokat kiszolgáló varrónő műhelyének berendezése Szolnokról. A terem közepén a megye tájegységeinek különböző viseletei láthatók.

2, A népelet bemutatása a halászélettel és pásztorkodással kezdődik. Itt nem kizárólag a használati eszközöket vehetjük szemügyre, a különböző halászszerszámokat, a pásztorkodás kellékeit, hanem a lakhelyüket, a pásztor kontyos kunyhóját, és a halászkunyt is. Az életmódba oly módon nyerünk betekintést, mintha a halász csak egy kis időre ment volna ki a folyóra – száz évvel ezelőtt. Továbbhaladva egy szőlőkunyhóban nézhetünk széjjel, ahol jónéhány, ma már egyáltalán nem használt szőlőműveléssel kapcsolatos tárgyat figyelhetünk meg. A kiállítás utolsó része egy parasztház legjellegzetesebb egységeit mutatja be, a kamrától indulva, a konyhán át a szobáig (két eltérő, de jellegzetes szobabelsővel, a Kunságból és Jászságból), végül képzeleti parasztportánkat a fészer zárja.

A megyebeli és megyén kívüli tudományos kutatások áttekintése

A múzeum néprajzi munkaközösségének munkamódszerére mindig jellemző volt az, hogy valamely kollektív vállalkozás részeseiként képezték tovább magukat, s tekintették át az egész megyét. Pócs Éva indította el a népi gyógyászati adatgyűjtést, amelynek eredménye népi gyógyászati archívum lett. A néprajzi alapfeltárásnak is tekinthető atlasz munkálatai mellett fontos irányt képviseltek a monografikus kutatások. Szintén Pócs Éva munkája az első megyebeli néphit-monográfia, a Zagyvarékas néphite. Ebbe a monografikus sorba illeszkedik a jászdózsai kutatás is. A monografikus igény 1969-től valamennyi tudományszak szempontjából intenzív terepmunkát tett szükségessé, végül komplex feltárást eredményezett. A jászdózsai eredményeket összefoglaló tanulmánykötet 1973-ban "Jászdózsa és a palócság" címmel jelent meg, Szabó László szerkesztésében.

Az 1960-as években az egész megye területén megkezdődött a földrajzi nevek gyűjtése. Ennek a munkának a Damjanich Múzeum néprajzkutató munkatársai irányítói és összefogói voltak. Legkorábban a Jászberényi járás anyaga gyűlt össze, mely 1986-ban "Szolnok megye földrajzi nevei I. A Jászberényi járás nevei" cím alatt jelent meg. Ezt követte 1994-ben a "Tiszazug földrajzi nevei". Mindkét kiadvány a jászberényi Tanítóképző Főiskola kiadása. Egyelőre kéziratban van a Szolnoki járás anyaga és folyamatban van a téma gyűjtése Tiszafüred környékén.

A 1972-ben kezdődött a néprajzi szempontból addig szinte fehér foltnak számító Tiszazug kutatása. A többéves programot összegezve T. Bereczki Ibolya mutatta be:

"Az 1970-es évek első felének történeti, gazdaság-és társadalomtörténeti kutatásait a Tiszazug szőlőkultúráját, állattartását, a Tisza és a Körösök szerepét, valamint a Tiszazug folklórját, népzenejét, kisiparát, népművészetét és földművelését vizsgáló konferenciák követték. Az 1976-tól táborszerűen is folyó, szisztematikus néprajzi kutatás országos figyelmet keltett, s mintája lett a más vidékeken (Bács-Kiskun, Pest, Veszprém megye) folyó néprajzi gyűjtéseknek. ... Publikációk sorát említhetjük, melyek Kunszentmárton és a Tiszazug vizsgálata eredményeként születtek. Közülük önálló kiadványok Botka János: Csépa története, a Tiszazugi Füzetek megjelent köteti, Csépáról a palóc kutatás keretében megjelent tanulmánykötet (szerk.: Barna Gábor), valamint a "10 éves a Tiszazug kutatása" című, eredményeket és feladatokat összefoglaló munka (Szabó László szerkesztésében). Az utolsó évek termése a Kunszentmárton és a Tiszazug kisiparát elemző kötet (szerk.: Szabó László és Bereczki Ibolya) és A Tiszazug földművelése című, a konferencián elhangzott előadásokat tartalmazó kiadvány (szerk.: Szendrei Eszter és Bereczki Ibolya, Múzeumi Levelek 45-46. szám). A tizenöt éven át folytatott kutató munka során feltárt kultúrát integráló tényezők határozzák meg a tiszazugi paraszti műveltség szerkezetét és elemeit, a táj belső és külső kapcsolatait."

1974-ben jelent meg a SzMNA I.1 és I.2 kötete. Ez volt Magyarországon az első publikált néprajzi atlasz, melynek I.1 kötete (A/4-es formátum) tartalmazta a kommentárokat magyar és német nyelven, szövegközi rajzokkal és 386 fotóval, illetve két fejezetben mutatta be a megye történetét: a IX.-XVIII. századig (Selmeczi László) és a XVIII-XIX. századig (Szabó István). Az I.2 kötet (A/3-as formátum) 288 fekete-fehér térképet közöl, amely típusrajzokkal szemlélteti megyénk anyagi kultúráját, 75 kérdéscsoportot dolgozva fel (legjellemzőbbek ezek közül: földművelés, állattartás, település, építkezés, táplálkozás, teherhordás, viselet). Sokan nem is gondolnák, hogy egy ilyen vállalkozás milyen hatalmas gyűjtőmunkát igényel, hiszen 65 településen kellett a rengeteg anyagot felgyűjteni. Ennek megfelelően a megye néprajzos muzeológusai mellett részt vettek a munkálatokban az Eötvös Lóránd Tudományegyetem és a

Kossuth Lajos Tudományegyetem hallgatói, a Néprajzi Múzeum s számos más intézmény munkatársai. A kérdések java része a XIX-XX. század fordulójának állapotát rögzítette, amelyen tulajdonképpen az 1890-1919-ig tartó időszakot kell érteni.

A tervezett, következő kötetre csaknem harminc évet kellett várni, míg 2001-ben megjelent az SzNMA II.1 kommentárokat tartalmazó kötete (A/4-es formátum), mely a szellemi néprajz, társadalom és árucseré vizsgálatát tűzte ki célul (legjellemzőbb csoportosítások: családi élet, jeles napok, néphit, népi gyógyászat, szövegfolklor és lokális kapcsolatok). A nyelvjárási kérdések feldolgozása a gyűjtések hiányosságai miatt elmaradtak s szintén máig nem jelent meg a II.2 kötet, mely a kommentárokhoz tartozó térképeket tartalmazná.

Kettős haszonnal járt a csépai kutatás, amely ugyancsak a néprajzi szempontból komplex igényű (monografikus) feltárások sorába illeszkedik, ugyanakkor a palóc kutatás számára is hasznosítható eredményeket hozott, hiszen a Felföldről Alföldre települt lakosság (kirajzás) még megragadható palóc jegyeit, jellegzetességeit is dokumentálta. A kutatómunka kötetbe rendezett eredménye 1982-ben jelent meg "Csépa. Tanulmányok egy alföldi palóc kirajzás népéletéből" címmel, Barna Gábor szerkesztésében.

1977 -ben kezdődött és ettől kezdve 6 nyáron át folytatódott (majd évekkel később egyszer kiegészült) az a kutatómunka, amely országos szinten is páratlan nézőpontból közelítette meg a Tisza menti települések életének vizsgálatát: a kutatócsoport több héten keresztül a Tiszán, csónakon utazva járta be a folyó mente településeit. Első alkalommal Szolnok és Tiszaug között, később kibővítve a vizsgált területet, Tiszafüredtől Tiszaugig. A nyári Tisza-túrák során így a néprajzkutatók valóban a mindent meghatározó víz, a Tisza felől szemlélték kutatási témájukat és valamennyi vizsgált települést.

Az 1980-as évek közepétől a megyei múzeumi szervezet néprajzkutatói – akik később(1990-ben) Osztállyá szerveződtek – több más megyében szervezett kutatásba is bekapcsolódtak, majd az ezeket lezáró kötetekbe tanulmányokat írtak. (Többek között Mozsgó, Szabadszállás, Kiskunmajsa, Kecel, a Tápió mente, a Garam mente, Ipoly mente, a történeti Gömör megye néprajzi és történeti kutatásába.)

1985 nyarán kezdődött meg Tiszafüred központtal a Tisza II. néven ismertté vált, eredetileg történeti kutatási célú, több megye (Borsod – Abaúj- Zemplén, Heves, Szolnok) szakembereit mozgósító kutatás, Szolnok megye kezdeményezésére. Néprajzi részének célja – a gyűjtési útmutató szerint – az, hogy "... a vizsgált térség mintegy 40 falujában számba vegye a népi

kultúra legjellemzőbb sajátosságait. Ezek további vizsgálata tárhatja fel az Északi-Középhegység és az Alföld találkozásánál fekvő táj néprajzi arculatát.” Szűkebb értelemben 17 települést jelöltek meg kutatópontként a Mezőkövesd-Heves-Tiszasüly-Tiszaszentimre-Egyek-Polgár-Tiszaújváros (akkor Leninváros)-Mezőcsát térségben. Az alapvetően három megye muzeológusaiból álló kutatócsoporthoz alkalmanként, főleg speciális témák kutatása és gyűjtése céljából más, távolabbi megyékben dolgozó szakemberek is csatlakoztak. Tekintettel a tervezett munka alap kutatás-jellegére, a három érintett megye néprajzkutatói (Petercsák Tivadar, Szabó László, Viga Gyula) a Palóc kérdőívet és a Szolnok Megye Néprajzi Atlaszának kérdőívét is figyelembe véve részletes gyűjtési segédletet, kérdőívet dolgoztak ki. A kutatómunka 1990-ben zárult le. A munkafolyamat egyik fontos eredménye az 1992-ben napvilágot látott “Tiszaörs. Tanulmányok a falu múltjából” c. kötet, Szabó István szerkesztésében. Szintén ebből a munkából született az “Abádszalók” c. tanulmánykötet, amelyet Ujváry Zoltán szerkesztett 1996-ban.

1987-ben jelent meg az Európa Könyvkiadó Népművészeti Örökségünk sorozatának első kötete a Szolnok Megye Népművészete. A több éven át tartó kutatómunkában nem kizárólag a szerzők vettek részt, hanem a teljes megyei múzeumi szervezet munkatársai is. A népművészeti szempontból fontos tárgyi anyag vizsgálatára a megye múzeumai (szolnoki Damjanich János Múzeum, jászberényi Jász Múzeum, karcagi Györffy István Nagykun Múzeum, tiszafüredi Kiss Pál Múzeum, túrkevei Finta Múzeum, tiszaföldvári Tiszazugi Földrajzi Múzeum, mezőtúri Turi Fazekas Múzeum) mellett a helytörténeti gyűjteményeket is bevonták (Törökszentmiklós, Kisújszállás, Kunszentmárton, Jászapáti, Jászfákóhalma, Jászkisér, Abádszalók, Öcsöd, Kőtelek, Tiszaigar, Tiszaúrt, Tiszafüred) illetve az itt működő közel harminc magángyűjtő anyagát is áttekintették. Mindezek mellett az egyes gyűjtemények adattárait, fotóit is felhasználták, továbbá minden kutató a maga témájának megfelelően a megyén kívüli múzeumokban is megvizsgálta az ide vonatkozó anyagot. A tizenhét tematikailag elkülönülő fejezetben így kapott helyet a Szolnok megye az ország néprajzi térképén (Botka János-Szabó István), a Település, építkezés (Szabó László), A lakás tárgyai (Bereczki Ibolya-Örsi Julianna), a Népviselet (Gulyás Éva), A paraszti gazdaság munkaeszközei (Bellon Tibor-Szabó László), A vallásos élet tárgyai (Gulyás Éva), a Gyermejátékok (Zomborka Márta), a Vessző-, gyékény-, szalma- és fosztásmunkák (Bathó Edit-Magyari Márta), a Szőttes, hímzés, csipke (Bereczki Ibolya), a Csont-, szaru-, fadaragások és a bőr díszítése (Bellon Tibor), A temetők művészete (Gulyás Éva), a Fémművesség (Szabó László), a Szűcs- és szűrhimzések (Gulyás Éva-Tóth János), a Bútorművesség (Bellon Tibor), a Fazekasság (Füvessy Anikó), a Szolnok megye népművészetének sajátosságai (Szabó László) és végül a Szolnok megye népművészetének válogatott irodalma (Nagy Molnár Miklós). A kötet elnyerte a Művelődési Minisztérium Nívó Díját.

1991. júliusában “Ők és mi (Az emberi kapcsolatok paradigmái a mai falusi közösségekben)” címmel magyar-román közös kutatás kezdődött a Körösök mentén, az első évben Várasfenesen (Szabó László irányítása mellett) és Remetén (Örsi Julianna vezetésével), később Körösszakálon és Körösszegapátiban is. A munkába a megyebeli néprajzkutatókon és

a nagyváradi múzeum munkatársain kívül a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem néhány néprajz szakos hallgatója kapcsolódott be. A tervezett, kutatást záró és értékelő tanulmánykötet ugyan nem készült el, ám a résztvevők többsége publikálta munkájának összegzését, illetve azt Nagyváradon, egy konferencián ismertette.

1991 és 1993 között Szabó László vezetésével "Jász – Nagykun – Szolnok megye folklórja" cím alatt olyan kutatási program zajlott, amely a megyén belül teljes szakmai csapatmunkára építve komplex képet igyekezett adni a területre jellemző folklór műfajokról és azok helyi sajátosságairól. A kutatás csak részben zárult le, a forrásközlésnek tervezett első kötet megjelent (Molnár István: Szólások, közmondások Jászszentandráson és környékén. 1993.), ám az elemző tanulmánykötetet a szerzők részleteiben, különböző helyeken publikálták. T. Bereczki Ibolya munkájának köszönhetően országos hírű konferenciára került sor (számos külföldi résztvevővel) a Damjanich Múzeumban 1993-ban "Gyermekvilág a régi magyar falun" cím alatt, ám az előadásokat megjelentető kötet részben az említett kutatási program részeként látott napvilágot.

1994-től 4 éven keresztül Gulyás Éva végzett - múzeumi munkája mellett - külön programban megfogalmazott, publikációk sokaságát eredményező tudományos kutatást, "Szent György tisztelete a magyar és az európai néphagyományban" címmel.

Nem csupán a tudományos kutatást, hanem a tudománynépszerűsítést és ismeretterjesztést is szolgálták az 1963-ban megkezdett, majd (változó, de megyebeli helyszínen) évről-évre megrendezett honismereti táborok. Ezek az alkalmak remek lehetőséget teremtettek a gyűjtőmunka előkészítésére, megvalósítására, adatközlőkkel, helybeli gyűjtőkkel való kapcsolatteremtésre, ugyanakkor a fiatal, leginkább középiskolás korosztály bekapcsolására is a néprajzi gyűjtő- és feldolgozó munkába.

Gulyás Éva és Szabó László (Bathó Edittel és egy féléven keresztül Nagy Molnár Miklóssal együtt) több éven keresztül oktatói voltak a jászberényi Tanítóképző Főiskolának. Szabó László pedig több évtizede (jelenleg is) a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének tanára.

Konferenciák

1962. októberében került megrendezésre a Szolnok Megye Néprajzi Atlaszának gyűjtési szempontjait egyeztető konferencia, melynek keretében a kutatók a munka programját és ütemezését is megbeszélték. Az eredményekről 1968-ban számoltak be Szolnokon.

1965-ben a múzeum a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal közösen vitaülést szervezett "Történelem és néprajz" címmel. A tanácskozáson a két tudomány határterületeit vitatták meg a téma jeles képviselői.

Három évvel később múzeumunk biztosított helyet az Országos Muzeológus Tanácskozásnak.

1970-ben két tudományos tanácskozás került megrendezésre a TIT-tel közösen ("A társadalomnéprajz alapvető kérdései", illetve a "Köztörténet- és helytörténetírás").

1974 szeptember 14-15-én Szolnok városa adott otthont a Magyar Néprajzi Társaság Vándorgyűlésének, amelynek témája a "Paraszti társadalom és műveltség a 18-20. században". Ezen belül a tanácskozás előadásai a tanya - falu - mezőváros témák valamelyikéhez illeszkedtek. Lényegében ezt a hármas tagolást követte a vándorgyűlés anyagának könyv formában megjelentetett változata is. Csupán annyiban tér el tőle, hogy a "Faluk", "Mezővárosok", "Tanyák" kötetek mellett megjelent a "Hozzászólások", az előadásokat követő kommentárokkal. A Damjanich Múzeum néprajzos munkatársai - amellet, hogy a szervezésből is kivették a részüket - előadásaikban legfrissebb kutatási eredményeikről számoltak be.

1974-ben és 1984-ben rendezett tudományos ülések Györffy István néprajztudós életét és munkásságát méltatták.

A Tiszazug - kutatás és a Tisza II. program általában évente megrendezett összegző konferenciái (állattartás, vízi élet, halászat) mellett többször sor került a szolnoki múzeumban országos tanácskozások megrendezésére is.

1977-ben "Múzeum és iskola" című országos tanácskozásra került sor múzeumunkban, ahol a múzeum oktatásban betöltött szerepéről értekeztek a szakemberek.

1986-ban Jubileumi tudományos ülés foglalkozott a jászkunságiak bácskai kirajzásaival, melynek anyagát hasonló címmel rendezték kötetbe.

1988. december 2-3-án a Tudomány és Technika Házában rendezték a múzeum munkatársai "A Jászkunság kutatása" c., külföldi szakembereket is mozgósító tudományos eszmecserét.

1989. október 20-21-én a múzeum a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemmel, a Megyei Pedagógiai Intézettel, a TIT Országos Választmányával közösen rendezett "Finnugor konferenciát".

1993-ban részben Szolnokon, részben Jászberényben T. Bereczki Ibolya rendezésében került sor a "Gyermekvilág a régi magyar falun" c. konferenciára. 1994-ben az országban másodikként megyénkben alakult Tudományos Testület, mégpedig a Debreceni Akadémiai Bizottság Szolnokra kihelyezett ülése keretében.

2001. októberében került sor a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeummal közös rendezésben a "Népi építészet a Kárpát-medencében a honfoglalástól a XVIII. századig" című régészeti-néprajzi tanácskozásra, melynek előadásai egy azonos című kötetben láttak napvilágot.

Még ugyanebben az évben a kereszténység 2000 éves évfordulója alkalmából "Szakrális néprajzi kutatások Jász-Nagykun-Szolnok megyében és egyházmegyéiben" regionális konferenciát tartottunk a szolnoki múzeumban.

Ugyanitt került sor 2003. október 16-án az "Erotika a népi kultúrában" nemzetközi tanácskozásra, melyben egy igen közkedvelt, ám konferencián eddig nem hallható területbe pillanthattak be a kutatók és érdeklődők.

A megyei néprajzi- és nyelvjárásgyűjtő pályázatok

A Damjanich János Múzeum Néprajzi Adattárába az 1957-es évvel kezdődően 917 tételt tesz ki a néprajzi gyűjtőpályázatra beérkezett dolgozatok száma. Az első pályázati felhívásokat az

1960-as években Csalog Zsolt és Pócs Éva fogalmazta meg és tette közzé. Tőlük Szabó László vette át a pályázatok sorsának irányítását és a pályázókkal való kapcsolattartás feladatát, majd az 1980-as évektől Gulyás Éva és Bereczki Ibolya folytatta. Bár minden évben hivatalos fórumokon (megyei lapban, helyi rádióban) is közzétették a felhívást, sokkal eredményesebben működtek ennél a muzeológusok és pályázók közötti személyes jó kapcsolatokat. Ezért alakulhatott ki a rendszeres pályázókból egy olyan kör (a teljesség igénye nélkül: Faragó Jánosné Jászárokszállásról, Győry János Jászkisérrel, dr. Dienes Erzsébet Szolnokról, Csetényi Mihályné Cséparól, Enyedi Antalné Öcsödről, Józsa Istvánné Karcagról, Mohácsi Lászlóné Tiszasasról), amelynek tagjai olykor több évtizeden keresztül is pályáztak, később esetleg szakkörvezetőként sok-sok diák érdeklődését a honismereti, néprajzi munka felé terelték. Szolnok megye néprajzi dolgozatai a Néprajzi Múzeum által meghirdetett országos fordulók is nagyon sikeresek voltak, általában mind a mennyiség, mind a minőség, az elért helyezések tekintetében az élmezőnyben szerepeltek. Különösen nagy a középiskolák néprajzi-honismereti szakköreinek jelentősége, amelyek vezetői vagy maguk is néprajzos végzettségű tanárok, vagy saját szakjuk rokon (pl. nyelvészet) a néprajzi kutatómunkával. A korábbi időszakban, kb. az 1990-es évekig a múzeummal az is összekötötte őket, hogy diákjaik általában részt vettek a muzeológusok vezette nyári honismereti, néprajzi táborokban, ahol szakmai segítséget kaptak és elsajátíthatták a módszertani alapokat. Hasonlóan jó kapcsolat alakult ki a megyebeli honismereti, néprajzi szakkörök és a néprajzos muzeológusok között.

Megjelent In: Nyitott kapuk. Hetvenéves a szolnoki Damjanich János Múzeum (Benedek Csaba-Csányi Marietta-Gecse Annabella-Gulyás Éva-Horváth László-Pató Mária-Pár Nándor-Szabó István-Szabó László-Tálas László-Vadász István-Zsolnay László szerk.) Szolnok, 2004. 67-80.

A fényképeket egy kivételével Kozma Károly készítette.